

**SUSTENABILITATEA DEZVOLTĂRII SUSTENABILE –
SUSTENABILITATEA NOILOR ABORDĂRI ÎNTR-O NOUĂ ERĂ**

*Sustainability of the Sustainable Development - Sustainability of the New Approaches in a
New Era*

**Lector univ. dr. KARDOS Mihaela
Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș,
Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative**

Abstract: The actual reality shows the depth and amplitude of the natural-human crises of the actual development model. Considering this context, we approach the sustainability of the sustainable development, one of the most complex objectives of the mankind today, by discussing its achievements and transformations in the last decades and the criticism involved by them. New concepts appear to be promoted and agreed with in this new era, regarding the green economy and international governance. All of this imply many issues related to the definition, approach and application and we are far from solving the problem.

Keywords: sustainable development, green economy, international governance

1. Caracteristici ale prezentului nostru

Trăim într-o perioadă în care ne confruntăm zilnic cu provocări economice, sociale sau culturale. Suntem martori la o înrăutățire a condițiilor de viață pentru diferite macro-colectivități, la o criză reală a dezvoltării natural-umane, care poate fi interpretată ca un proces complex și profund de scoatere în evidență la scară globală a incompatibilității dintre mediul natural și mediul antropic, dintre profit, în sens monetar și profitul social și uman, care amenință stabilitatea echilibrului dinamic dintre eficiența strict economică, dreptatea socială și egalitatea de șanse pentru generațiile existente și cele care vor urma, în mediul natural care ne e dat.¹

Începând cu anii '70, comunitatea științifică a atras atenția asupra unor probleme majore cu care se confruntă umanitatea. Una dintre aceste probleme se referă la epuizarea resurselor, în special a celor de petrol. O altă problemă vizează creșterea numerică populației, în special în zonele subdezvoltate, concomitent cu îmbătrânirea populației. Alte probleme fac referire la

¹ Popescu C., *Prețul bucuriei de a trăi*, Eurosong, &Book, București, 1999, p.161

schimbările climatice, cauzate de activitățile antropice, cum ar fi pierderea biodiversității datorită defrișărilor masive și agriculturii intensive. Globalizarea, ca fenomen economic, social și cultural a adăugat o nouă dimensiune tuturor problemelor politice.

Mai mult decât atât, existența sărăciei în mijlocul bogăției, degradarea mediului, insecuritatea locurilor de muncă și inflația necontrolată, pierderea încrederii în instituții și înstrăinarea tineretului, diverse crize financiare, economice și geopolitice sunt alte fenomene negative care însoțesc dezvoltarea socio-economică contemporană. Și toate acestea nu sunt specifice doar anumitor țări sau sisteme economice, ci societății, în ansamblul său.

Crizele recente au arătat o nouă dimensiune a dezechilibrelor, în sensul că impactul crizelor locale are efecte regionale și globale. Noile provocări privind schimbările climatice, deșertificarea, epuizarea resurselor, efectul produselor chimice asupra sănătății umane și asupra mediului, creșterea cantităților de deșeuri și degradarea terenurilor creează presiuni pentru ecosistemele naturale, punând în pericol calitatea vieții și securitatea oamenilor.

Realitatea de astăzi subliniază aprofundarea și amplificarea crizei natural-umane în modelul actual de dezvoltare. Evoluțiile recente la nivel național și global demonstrează că modelul actual de dezvoltare presupune costuri de oportunitate indirecte, reflectate în extinderea „insulelor de sărăcie și șomaj”, a criminalității economico-financiare, a daunelor ireversibile asupra mediului, etc.² Acesta este motivul pentru care una dintre cele mai frecvente întrebări se referă la viabilitatea „modelului socio-economic” actual.

Amplificarea fără precedent a problemelor tehnice, economice și sociale din ultimele decenii a condus la înmulțirea preocupărilor teoretice și a practicilor instituționale pentru oferirea de soluții. Recenta criză economică și financiară a aprofundat aceste discuții și dezbateri printre factorii de decizie politică, cercetători și mass-media cu privire la viitorul modelului de dezvoltare socio-economică.

Interconexiunile și interdependențele care apar între diferite sisteme sunt mult mai evidente și necesită o coordonare atentă, cu scopul de a declanșa mecanismele diferitelor părți printr-o abordare integrată, dincolo de viziunea sectorială. Anii următori sunt încă critici, de aceea este momentul pentru accelerarea acțiunilor (individuale și la nivel de centre de decizie naționale și internaționale) pentru a schimba viziunea, mecanismele și strategiile de dezvoltare.

² United Nations, *Draft outcome document of the Conference on the World Financial and Economic Crisis and Its Impact on Development*, New York, 22 June 2009

Pe scurt, trebuie să vorbim despre responsabilitate. Responsabilitatea pentru viitor este esențială, fie că e pe termen scurt, mediu sau lung. Responsabilitatea generează, la rândul său, prudență și, dacă vrem să exploatăm la maximum experiențele ultimilor ani, este important ca responsabilitatea pentru noi, dar mai ales pentru generațiile viitoare, să fie unul dintre pilonii fundamentali ai reconstrucției post-criză.

2. Abordare conceptuală: Cât de sustenabilă este dezvoltarea sustenabilă?

Studiul dezvoltării sustenabile a fost întotdeauna de mare interes pentru cercetători și factorii de decizie politică, iar abordările sale au evoluat odată cu dezvoltarea societăților, în scopul de a explica diferite fenomene și de a oferi în avans potențiale modele de urmat, astfel încât acestea să răspundă la schimbările permanente din societate.³

Pornind de la primele interpretări ale conceptului de dezvoltare sustenabilă propuse de membrii Clubului de la Roma⁴ și de la cea mai utilizată definiție a dezvoltării sustenabile – „dezvoltarea care satisface nevoile prezentului fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi” regăsită în Raportul Brundtland⁵, zeci, dacă nu sute de interpretări au fost articulate și promovate. Cu toate acestea, încă nu există o definiție clară, fixă și imuabilă a dezvoltării sustenabile, iar realitatea cu siguranță dovedește acest fapt.

Mai mult decât atât, dezvoltarea sustenabilă este uneori numită un oximoron: fundamental contradictorie și ireconciliabilă deoarece, consultând un dicționar, o definiție de sustenabilității este abilitatea de a perpetua existența, iar o definiție a dezvoltării este dată ca fiind creștere și progres. Un concept care combină cele două cuvinte conduce la o idee lipsită de logică.⁶

În ciuda acestor critici, fiecare încercare de definire este o parte importantă a unui dialog continuu. Dezvoltarea sustenabilă își găsește o mare parte din rezonanța, puterea și creativitatea ei în propria ambiguitate, iar provocările ei sunt cel puțin la fel de eterogene și de complexe precum diversitatea societăților umane și a ecosistemelor naturale din întreaga lume.

³ Kardos M., *Fundamental and supporting instruments for a desirable model of sustainable development*, lucrare prezentată la Conferința internațională „Environmental Economics, Policy and International Environmental Relations”, cea de-a 13cea conferință anuală internațională a studenților doctoranzi, Praga, Cehia, 13-14 octombrie 2011

⁴ Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J. and Behrens III W., *The Limits to Growth*, Universe Books, New York, 1972

⁵ United Nations, World Commission on Environment and Development, *Our Common Future (The Brundtland Report)*, 1987, Oxford University Press, New York

⁶ Luis de Sousa, *Is sustainable development sustainable?*, The Oil Drum: Europe, 1 septembrie 2009, <http://europe.theoil Drum.com>

Ca și concept, maleabilitatea sa îi permite să rămână deschisă, dinamică și adaptată la situații și contexte foarte diferite în timp și spațiu. Deschiderea sa în privința interpretărilor permite participanților de la diferite niveluri, de la nivel local la nivel global, în interiorul și între sectoare, din instituții publice, din afaceri și din societatea civilă să o redefinească și să-i reinterpreteze sensul astfel încât acesta să fie potrivit propriilor situații.⁷

De la conceptualizarea dezvoltării sustenabile s-a dezvoltat o producție intelectuală vastă cu scopul de a stabili parametrii pentru cuantificarea sa, dar încă lipsește un sistem unitar și compatibil de indicatori și parametri de măsurare a dezvoltării sustenabile, atât ca întreg, cât și ca obiective separate (economice, sociale și de mediu).

De asemenea, a fost semnalat faptul că însăși noțiunea de dezvoltare se dovedește a fi grav și sever subdezvoltată și că același lucru se întâmplă și cu sustenabilitatea: fie este transpusă în decizii economice și acțiuni politice care stabilesc limitele reale privind utilizarea resurselor naturale și emisiile de poluanți, fie, pe de altă parte, dezvoltarea sustenabilă ar fi un mit nerealizat, pe care îl transmitem generațiilor viitoare, împreună cu datoriile gigantice care provin dintr-o civilizație ruinătoare.⁸

În ciuda acestei ambiguități creative și a deschiderii pentru interpretări, dezvoltarea sustenabilă a propus un set de principii și valori directoare. Aceste principii nu sunt fixe sau imuabile, ci sunt produsul unui dialog global în evoluție, vechi de câteva decenii, referitor la ce ar trebui să însemne sustenabilitatea. Accentul original pe dezvoltarea economică și protecția mediului a fost extins și aprofundat și include astăzi noțiuni alternative de dezvoltare (umană și socială), precum și puncte de vedere alternative despre natură (antropocentrice versus eco-centrice).

Dezvoltarea sustenabilă necesită, astfel, participarea diverselor părți interesate și diverselor perspective, în scopul reconcilierii unor valori și obiective uneori diferite și opuse spre o nouă sinteză și coordonare a acțiunilor reciproce, pentru a obține valori multiple simultan și chiar sinergic. Dezvoltarea sustenabilă este o adaptare continuă a societății și economiei, deoarece este necesară o abordare mai echilibrată cu scopul de a permite o mai bună gestionare a crizelor în viitor.

⁷ Kates R.W., Parris T.M., Leiserowitz A.A., *What is sustainable development? Goals, indicators, values and practice*, Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Volume 47, Nr. 3, pp 8–21, aprilie 2005

⁸ Morin E., Kern A. B., Montuori A., *Homeland Earth: A Manifesto for a New Millennium*, Hampton Press, Incorporated, 1995

Așa cum experiența lumii reale a demonstrat, totuși, obținerea unui acord privind valorile, obiectivele și acțiunile pentru sustenabilitate este deseori o muncă dificilă și dureroasă, deoarece interesele divergente sunt comparate și puse în contrast, criticate și dezbătute. Uneori, părțile interesate găsesc procesul prea dificil sau prea periculos pentru propriile valori și, fie îl resping întru totul pentru a-și urmări propriile obiective înguste, sau îl critică din punct de vedere ideologic, fără să se angajeze într-o muncă dificilă de negociere și compromis. Critica este fără doar și poate o parte vitală a evoluției conștiente a dezvoltării sustenabile - un concept care, în cele din urmă, reprezintă diverse eforturi locale și globale de a imagina și de a adopta o viziune pozitivă a lumii în care nevoile umane de bază sunt îndeplinite fără distrugerea sau degradarea ireversibilă a sistemelor naturale de care noi toți depindem.

3. Către *economia verde* și *governanța internațională* - este aceasta soluția corectă?

Având în vedere contextul în care trăim, provocarea de a ne îndrepta spre o societate mai sustenabilă este, mai mult decât oricând, pe agenda publică. Momentul pentru a discuta despre o paradigmă alternativă nu putea fi mai oportun. Din acest motiv, este foarte important să aprofundăm dezbaterile despre modele pe care le selectăm și despre acțiunile locale și globale care pot contribui la acestea.

Sustenabilitatea poate exercita o forță transformatoare, atât în domeniul economic prin încurajarea investițiilor în capitalul „curat”, cât și în sfera politico-administrativă prin descentralizarea și democratizarea centrelor de luare a deciziilor.

În acest context a apărut conceptul de economie verde, fiind înțeleasă ca „una care duce la îmbunătățirea bunăstării umane și a echității sociale, ducând în același timp la reducerea semnificativă a riscurilor de mediu și a deficitelor ecologice”. O economie verde se bazează pe trei strategii: reducerea emisiilor de carbon, îmbunătățirea eficienței energetice și a resurselor și prevenirea pierderii biodiversității și a serviciilor ecosistemice.⁹

Acest termen apărut pentru prima dată în contextul Summit-ului Pământului din 1992 și va fi una dintre temele centrale ale Conferinței Rio+20 din 2012. Se pare că a fost atins un consens aparent global cu privire la economia verde, văzută ca o alternativă la dezvoltarea sustenabilă, un termen considerat uneori demodat sau utilizat necorespunzător.

⁹ UNEP, *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers*, 2011, www.unep.org/greeneconomy

Totuși, atunci când se utilizează termenul de economie verde, este nevoie de prudență pentru a evita rezultate ne semnificative sau chiar contrarii. În ciuda asemănărilor cu dezvoltarea sustenabilă, economia verde este supusă unor mari riscuri de a fi transformată în ceva foarte diferit. Deși are o conceptualizare formală, delimitări precise nu sunt încă stabilite în privința unei definiții precise, a identificării economiilor care sunt mai aproape de ea, a măsurării gradului de „ecologizare” dintr-o economie, a identificării rolului statelor, cum să o finanțeze, de a afla care ar fi sectoarele cele mai afectate și care vor fi beneficiarele și în cele din urmă, dar nu în ultimul rând, a evaluării modului în care tranziția ar afecta viața de zi cu zi a cetățenilor.¹⁰

Economia verde cu siguranță nu își va atinge obiectivele dacă va conduce doar la includerea superficială a câteva sectoare noi, cum ar fi turbinele eoliene, sistemele de reciclare, fermele organice, etc., fără a schimba ceea ce este cu adevărat important - producția și modelele de consum nesustenabile. Ar putea fi ușor transformată doar într-o cosmetizare, cu impact redus sau chiar fără impact asupra reducerii sărăciei.

Transformarea economiilor în „economii verzi” nu înseamnă neapărat o reducere a creșterii economice și ocupării forței de muncă. Dimpotrivă, ar permite o creștere fortificată prin generarea de locuri de muncă decente¹¹ și ar consta într-o strategie vitală pentru eliminarea sărăciei.

Tranziția către o economie verde trebuie să fie făcută atât la nivel național, cât și global, prin cooperare și coordonare, iar toate strategiile pentru o economie verde trebuie să fie catalizate și susținute de investiții publice și private țintite, precum și de reforme politice și schimbări de legislație.¹²

Aceasta necesită, de asemenea, eforturi substanțiale și angajamente din partea tuturor segmentelor societății, cere ca guvernele să susțină produsele „mai ecologice” prin revizuirea politicilor și a stimulentelelor, prin consolidarea infrastructurii de piață, prin introducerea unor noi mecanisme de piață, redirecționarea investițiilor publice și „ecologizarea” achizițiilor publice. Sectorul privat, pe de altă parte, va trebui să răspundă la aceste reforme printr-o finanțare sporită

¹⁰ Sawyer D., *Green economy and/or sustainable development?*, in *Green economy Challenges and opportunities*, Politica Ambiental, Nr. 8, iunie 2011

¹¹ Ocuparea care asigură un salariu adecvat, bunăstarea socială și respectarea drepturilor salariaților, care permite lucrătorilor să-și exprime opiniile cu privire la deciziile care le afectează viața, sursa: ILO, 2009, www.ilo.org

¹² TEEB, *The economics of ecosystems and biodiversity: mainstreaming the economics of nature: a synthesis of the approach, conclusions and recommendations of TEEB*, 2011, www.teebweb.org

și investiții, precum și prin crearea de competențe și capacități de inovare pentru a valorifica la maximum cele mai bune oportunități ale „economiei verzi”.

Economia verde este în același timp și de dorit, dar este și posibilă, având un mare potențial de a promova dezvoltarea sustenabilă mult dorită și eradicarea sărăciei, însă o astfel de transformare depinde de două mari schimbări: modul în care economia este structurată și recunoașterea faptului că mediul constituie baza bunurilor noastre și ar trebui să fie gestionat ca sursă de creștere economică, prosperitate și bunăstare.¹³

În scopul de a contribui în mod semnificativ la dezvoltarea sustenabilă, mai degrabă decât a o evita, economia verde nu poate fi limitată la inițiative izolate, orientate spre afaceri, susținute de politici cu competențe restrânse. Aceasta ar trebui să fie o strategie socio-ecosistemică, promovată și susținută de stat și care să acopere toate sectoarele și teritoriile.

Atât economia verde cât și dezvoltarea sustenabilă pot fi și ar trebui promovate. În ciuda impreciziei conceptului de dezvoltare sustenabilă, aceasta poate fi considerată viabilă și posibilă în sensul că stabilește liniile directoare și oferă criteriile pentru intervenția publică în domeniul mediului și, în special, în economie, pentru a încuraja creșterea capitalului natural.¹⁴ Economia verde poate fi mai concretă, mai instrumentală și mai populară, în timp ce dezvoltarea sustenabilă este mai abstractă, mai diplomatică și mai guvernamentală.

O altă temă centrală pentru Conferința Rio+20 din 2012 privește consolidarea guvernancei internaționale, justificată de faptul că nu este suficient să limităm guvernanta doar la nivel local sau național, în condițiile în care biosfera se comportă ca un sistem unic, în care impactul fiecărei națiuni asupra mediului afectează, în cele din urmă, întregul.

Interconectarea mediului global este în afara oricărei dispute și există un acord comun cu privire la necesitatea clară a unui sistem coerent de guvernanta internațională. Sistemul actual reflectă punctele forte și punctele slabe ale politicii globale și arată dificultatea de a inspira cooperare reală între comunități fracționate.

Sistemul actual de guvernanta internațională în domeniul mediului este format din trei elemente fundamentale. O componentă o reprezintă colecția de organizații interguvernamentale, însărcinate cu formularea unei agende internaționale care să promoveze dezvoltarea sustenabilă.

¹³ UNEP, *Towards a Green Economy: pathways to sustainable development and poverty eradication*, United Nations Environment Program, 2011, p 4, www.unep.org/greeneconomy

¹⁴ Irigaray C.T., *The transition to a green economy in Brazilian law: perspectives and challenges*, in *Green economy Challenges and opportunities*, Política Ambiental, Nr. 8, iunie 2011

Un al doilea element este cadrul dreptului internațional în domeniul mediului, care a evoluat substanțial în ultimul secol, și un al treilea element se referă la mecanismele de finanțare pentru întărirea capacității de a duce la îndeplinire angajamentele luate și pentru a completa eforturile naționale către dezvoltare sustenabilă.

Una dintre realizările majore ale guvernancei internaționale este acceptarea în mod clar în comunitatea internațională a faptului că dezvoltarea sustenabilă este un subiect-cheie în problemele globale. Sistemul are alte numeroase componente pozitive: asigură multiple variante de abordare, evitând dependența de un singur mecanism, permite crearea de soluții specifice, oferă flexibilitate și oportunitate pentru inovare, încurajează participarea societății civile și evită abordarea unică pentru toate problemele prin încurajarea statelor și regiunilor să se implice independent.¹⁵

Cu toate acestea, construirea unui astfel de sistem, menținându-i în același timp eficiența în fața atâtor interese concurente s-a dovedit a fi dificilă și regimul de guvernanță internațională are neajunsuri în multe privințe.

Guvernanța internațională în acest domeniu este mai degrabă fragmentată decât dinamică, cu o serie de organizații, tratate, mecanisme de finanțare și proiecte de implementare ale căror eforturi sunt adesea slab coordonate și, uneori, se suprapun.¹⁶ Există o supra-abundență de instituții și acorduri multilaterale cu mandate ce se suprapun, agende contradictorii și secretariate dispersate. Lipsa de comunicare și cooperare între organisme rezultă în provocări semnificative, în privința atât a capacității administrative, cât și a potențialului de punere în aplicare.¹⁷ Leadershipul slab la nivel național și internațional împiedică rezolvarea acestor probleme și lasă guvernarea internațională fără un mecanism atotcuprinzător.

În acest sistem aflat încă în progres, societatea civilă și sectorul privat și-au asumat roluri mai active deoarece înmulțirea proceselor cu mai multe părți interesate a creat un spațiu politic pentru aport din partea organizațiilor de mediu, de promovare a drepturilor omului, științifice sau de afaceri în procesul internațional de luare a deciziilor. Parteneriate noi între societatea civilă, companiile și organismele guvernamentale au început să-și facă simțită influența la nivel

¹⁵ Kanie N., *Governance with Multilateral Environmental Agreements: A Healthy or Ill-Equipped Fragmentation?* in Swart L., Perry E., *Global Environmental Governance: Perspectives on the Current Debate*, Center for UN Reform Education, 2007

¹⁶ UNEP, *The International Environmental Governance (IEG) Regional Forum for Civil Society and Regional Consultative Meeting (RCM) for Asia and the Pacific*, Sydney, Australia. 27 - 30 noiembrie 2008

¹⁷ Dodds F., *UNEP - Changing times*, Reform Papers, Stakeholder Forum for a Sustainable Future, 2007

internațional, orientând implementarea soluțiilor globale către grupuri care pot aborda problemele rapid și cu o atenție deosebită. Aceste noi coaliții au devenit o forță mai dinamică, deoarece mașinăria formală de stat și-a dovedit limitările.

Având în vedere obstacolele identificate, o serie de recomandări au fost făcute de către cercetători, organizații non-guvernamentale, lideri și guverne pentru a spori eficacitatea guvernantei în materie de mediu, la nivel regional și global. Acestea includ consolidarea și reformarea instituțiilor internaționale responsabile, instituirea unei „instituții de tip umbrelă”, crearea de noi organizații, aducerea sub același palier a acordurilor internaționale și multilaterale, crearea de rețele pentru politici publice și de mecanismelor globale de mediu. Câteva încercări au fost făcute în aceste direcții, dar rezultatele, după cum se menționează, sunt încă departe de cele vizate.

Având în vedere toate acestea, probabil ar fi fost mai bine dacă am fi făcut o distincție clară între sistemele de guvernare, care sunt instituții sociale sau seturi de reguli care direcționează comportamentul celor implicați în procese și guvernele, care sunt organizații sau entități materiale stabilite pentru a administra dispozițiile sistemelor de guvernanță. Această distincție duce direct la concluzia că, dată fiind varietatea de condiții, funcționarea instituțiilor guvernamentale nu este numai insuficientă pentru a asigura cerințele în creștere pentru guvernanță, ci s-ar putea dovedi chiar să nu fie necesare pentru asigurarea guvernantei. Această declarație nu respinge în mod direct argumentele cu privire la importanța instituțiilor guvernamentale sau a organizațiilor internaționale, dar ne permite să se gândim serios la ideea de guvernanță fără organizații naționale sau internaționale.¹⁸ Am putea discuta despre guvernanță internațională în ceea ce privesc aranjamentele (seturi de roluri, norme și relații) concepute pentru a răspunde nevoilor în absența autorităților publice centralizate.

Indiferent de numele pe care îl poartă sau de abordare, indiferent dacă acestea sunt numite dezvoltare sustenabilă, economie verde sau guvernanță internațională, ceea ce contează cu adevărat sunt nevoile planetei și ale generațiilor prezente și viitoare, care depind toate de ecosistemele existente, cu sau fără resurse financiare suplimentare, transfer de tehnologii către sectoarele eco sau noi forme de guvernanță globală.

¹⁸ Young O.R., *International Governance: protecting the environment in a stateless society*, Cornell University, 1994

Acknowledgements

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Rețea transnațională de management integrat al cercetării postdoctorale în domeniul Comunicarea științei. Construcție instituțională (școală postdoctorală) și program de burse (CommScie)” - POSDRU/89/1.5/S/63663, finanțat prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Bibliografie:

1. Costea, Simion (coord.), *“For a Stronger and Wider European Union”*, Cluj-Napoca, Napoca Star Publishing House, 2005, 220 pages.
2. Costea, Simion, Costea, Maria, (coord.), *Integrarea României in UE: provocări și perspective/ Romania’s Accession to the EU: Challenges and Perspectives*, Iași, European Institute, 2007, 300 pages.
3. Dodds F., *UNEP - Changing times*, Reform Papers, Stakeholder Forum for a Sustainable Future, 2007
4. Irigaray C.T., *“The transition to a green economy in Brazilian law: perspectives and challenges”*, in *Green economy Challenges and opportunities*, Política Ambiental, No. 8, 2011
5. Kanie, N., *“Governance with Multilateral Environmental Agreements: A Healthy or Ill-Equipped Fragmentation?”* in Swart L., Perry E., *Global Environmental Governance: Perspectives on the Current Debate*, Center for UN Reform Education, 2007
6. Kardos, M., *“Fundamental and supporting instruments for a desirable model of sustainable development”*, paper presented at the International Conference „Environmental Economics, Policy and International Environmental Relations”, 13th annual international conference of Ph.D. students, young scientists and researchers, Prague, Czech Republic, 13-14 October 2011
7. De Sousa L., *“Is sustainable development sustainable?”*, The Oil Drum: Europe, 1 September 2009, <http://europe.theoil drum.com>
8. Labori, Michel, Costea, Simion, *Le Management des Politiques de l’Union Européenne/ The Management of EU Policies*, Paris, Prodifmultimedia, 2011, 300 pages.
9. Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J. and Behrens III W., *The Limits to Growth*, New York, Universe Books, 1972